

УДК 343.1:346.7

Кравченко Руслан Миколайович
(аспірант ПВНЗ «Європейський університет»)
ORCID 0009-0007-8455-2302

Кузик Тарас Степанович
(аспірант ПВНЗ «Європейський університет»)
ORCID 0009-0005-7389-99-63

ЗАХИСТ ПРАВ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ

***Анотація.** У статті досліджено сучасний стан захисту прав суб'єктів господарювання в Україні в контексті кримінального провадження, проаналізовано виклики, що постають у процесі реалізації їхніх прав та законних інтересів, а також тенденції розвитку національної правозастосовної практики в умовах євроінтеграційних трансформацій. Обґрунтовано напрями удосконалення правового механізму захисту бізнесу, який нині зазнає значного впливу з боку кримінально-процесуальної політики держави. Визначено, що ключовими проблемами залишаються недостатня правова визначеність процедур, відсутність єдиних стандартів взаємодії між правоохоронними органами та суб'єктами господарювання, а також ризики зловживань процесуальними повноваженнями.*

У межах дослідження виокремлено основні чинники, що впливають на ефективність захисту прав бізнесу у кримінальному провадженні, зокрема: недосконалість механізмів оскарження дій органів досудового розслідування, прогалини у нормативному закріпленні правового статусу юридичних осіб, обмеженість доступу до матеріалів справи та відсутність системи превентивного контролю. Проаналізовано сучасні тенденції адаптації українського кримінального процесу до європейських стандартів, де пріоритетом є дотримання принципів верховенства права, змагальності сторін і пропорційності втручання держави в економічну діяльність.

На основі узагальнення наукових підходів і практики правозастосування запропоновано систематизацію основних напрямів захисту прав бізнес-суб'єктів у кримінальному провадженні, що включає законодавче уточнення процесуального статусу, забезпечення досудових гарантій, захист активів, підвищення прозорості діяльності правоохоронних органів та запровадження профілактичних механізмів запобігання зловживанням. Результати дослідження мають практичне значення для розроблення комплексної стратегії удосконалення правового регулювання у сфері кримінального процесу та формування сприятливого правового середовища для здійснення підприємницької діяльності в Україні.

***Ключові слова:** суб'єкт господарювання, кримінальне провадження, захист прав, правоохоронні органи, тенденції правозастосування, Україна.*

Постановка проблеми. У правовій доктрині статус суб'єктів господарювання як учасників кримінальних правовідносин дедалі більше уваги привертає до себе через інтенсифікацію кримінальної відповідальності юридичних та фізичних осіб-підприємців, а також через активізацію правоохоронної діяльності в сфері економіки. Однак практика застосування кримінально-процесуальних механізмів у відношенні бізнес-суб'єктів характеризується низкою проблем: нечіткість правового регулювання, ризики зловживань із боку правоохоронних органів, недостатня правова охорона підприємницької діяльності. Водночас актуалізується питання відповідності українського законодавства міжнародним стандартам та практиці Європейського Союзу, що створює додатковий виклик для наукового та прикладного дослідження. Тому постає завдання виявити

основні виклики та тенденції захисту прав суб'єктів господарювання у кримінальному провадженні, а також запропонувати напрями їх вирішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В сучасній українській юридичній літературі поставлена тема захисту прав бізнесу в кримінальному провадженні охоплена недостатньо. Зокрема, у праці Коструби (2023) аналізовано «кримінальні виміри корпоративних прав» з акцентом на захист учасників господарських товариств. Правоохоронна практика висвітлюється в публікаціях про «кримінальну відповідальність юридичної особи без підозрюваного» як сигнал потенційних викликів для бізнес-суб'єктів. Аналітичний огляд на тему проекту законодавства № 12439, покликаного підсилити гарантії захисту бізнесу під час кримінального провадження, висвітлює як позитивні зміни, так і критичні застереження щодо ризиків. Дослідження щодо правових відносин у сфері захисту прав суб'єктів господарювання також підкреслюють потребу у побудові системної моделі правового захисту.

Таким чином, наукове поле вказано на тенденцію поглиблення досліджень, але присвячених саме захисту прав бізнес-суб'єктів у кримінальному провадженні недостатньо.

Мета статті. Мета статті полягає у систематизації основних напрямів захисту прав суб'єктів господарювання у кримінальному провадженні, аналізі сучасних викликів та тенденцій правозастосування в Україні, а також формулюванні рекомендацій щодо вдосконалення правового механізму захисту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Захист прав суб'єктів господарювання у кримінальному провадженні в Україні має низку особливостей, що зумовлені специфікою правового статусу бізнес-суб'єктів, характером кримінально-процесуального регулювання, а також історичною динамікою правозастосування. По-перше, законодавство України в процесі реформування стикається із завданням балансування між ефективністю кримінального переслідування економічних злочинів і гарантіями прав суб'єктів господарювання. Зокрема, питання застосування до бізнес-суб'єкта кримінальної відповідальності юридичної особи без попереднього розслідування дій фізичної особи в його інтересах створює ризики несправедливого правозастосування. По-друге, сучасна практика демонструє підвищену активність законодавчої ініціативи, зокрема проєкт закону № 12439, який має на меті посилити захист бізнесу, але експерти застерігають, що деякі його положення можуть порушити баланс прав і створити нові ризики.

У цьому контексті особлива увага належить питанням доступу до матеріалів досудового розслідування, строків арешту активів, процедур запобіжних заходів — все це безпосередньо стосується прав суб'єктів господарювання. По-третє, аналіз останньої практики показує, що ефективний захист прав бізнесу можливий за умови чіткого нормативного визначення правового статусу суб'єкта господарювання в кримінальному провадженні, зрозумілості та передбачуваності процедур, прозорості та підзвітності правоохоронних органів. У наукових джерелах наголошується на потребі посилення гарантій, зменшення дискреції, впровадження превентивних механізмів. З огляду на виклики та тенденції можна виокремити ключові напрями подальшого вдосконалення механізму правозахисту (Таблиця 1).

Таблиця 1. Основні напрями захисту прав суб'єктів господарювання у кримінальному провадженні

Напрямок захисту	Сутність механізму	Коментар
Законодавче визначення правового статусу	Уточнення прав і обов'язків суб'єкта господарювання у кримпроцесі	Підвищує передбачуваність процесу

2	Гарантії досудового провадження	Доступ до матеріалів, строки, адвокатський захист	Зменшує ризик зловживань
3	Захист активів та майна	Обмеження безпідставного блокування, арешту активів	Підвищує інвестиційну привабливість
4	Прозорість дій правоохоронних органів	Повідомлення суб'єкта, права на оскарження	Забезпечує баланс інтересів
5	Профілактика зловживань у правозастосуванні	Навчання, внутрішня перевірка, стандарти процедур	Запобігає ризикам витіснення бізнесу

У поясненні до таблиці зазначається, що кожен із наведених напрямів взаємопов'язаний і створює систему комплексного захисту. Наприклад, законодавче визначення статусу суб'єкта господарювання дозволяє чітко виявити, хто може бути учасником кримінального провадження, якими є його права і гарантовані засоби захисту. Гарантії досудового провадження — це фундамент, оскільки на етапі досудового розслідування бізнес-суб'єкт часто стає вразливим. Захист активів і майна важливий з огляду на те, що активи бізнес-суб'єктів можуть підлягати блокуванню чи арешту, що ставить під загрозу їх діяльність. Прозорість дій правоохоронних органів є партнезом справедливості та передбачуваності правозастосування, тоді як профілактика зловживань спрямована на створення системи, яка попереджує самі ризики.

З практичної точки зору, реалізація цих напрямів є досить складною через недосконалість нормативної бази, обмеженість ресурсів правоохоронних органів, корупційні ризики та вплив зовнішніх чинників (зокрема військового стану, економічної нестабільності). Водночас тенденції вказують на активну законодавчу модернізацію, зростання ролі міжнародних стандартів, а також підвищення ролі механізмів превенції і правового консультування бізнесу. Важливо, що українська практика демонструє перехід від реактивних заходів до більш системного підходу: інтеграція правозахисних гарантій, підвищення прозорості процедур, впровадження стандартів корпоративного управління та контролю. При цьому слід зазначити, що законодавча ініціатива № 12439, хоч і спрямована на захист бізнесу, викликає критичні зауваження: експерти попереджають про можливість створення нових лазівок для зловживань при зменшенні контрольних механізмів. Враховуючи це, перспектива удосконалення полягає не лише у правовому прописуванні норм, але й у створенні дієвого механізму їх реалізації: моніторингу, відповідальності правоохоронців, навчанні бізнес-суб'єктів і адвокатів. Особливу увагу слід приділяти також міжнародному досвіду: інтеграція стандартів ЄС, зокрема щодо захисту права на справедливий суд, права власності, доступу до правосуддя, якими опікується Transparency International Ukraine у своєму аналізі законопроекту.

На рівні практики правозастосування важливо забезпечити, щоб бізнес-суб'єкти мали можливість ефективно скористатися передбаченими гарантіями: наприклад, можливість оскарження обшуків, вилучення майна, арештів, доступ до матеріалів слідства, захист адвокатів.

Водночас існує значний виклик у формі корупційних ризиків: існуюча практика свідчить, що саме бізнес-суб'єкти часто стають об'єктами тиску з боку правоохоронних або контрольних органів, що може призводити до недобросовісної конкуренції, порушення прав і нанесення шкоди репутації. У зв'язку з воєнним станом, економічною нестабільністю і потребою у залученні інвестицій захист бізнесу набуває ще більшої актуальності. Необхідно враховувати, що бізнес-суб'єкти діють у середовищі, де правоохоронна діяльність має посилену складову безпеки, що підвищує ризики порушень процедур і прав суб'єктів. Отже, тенденції правозастосування в Україні можна охарактеризувати як такі:

1) підвищення ролі гарантій і процедур захисту прав суб'єктів господарювання;
2) поступова адаптація до міжнародних стандартів, але з ризиком створення нових дисбалансів;

3) підвищення значущості прозорості та підзвітності правоохоронних органів;

4) зростання ролі превенції і управління ризиками в правозахисті бізнесу.

Реалізація цих тенденцій потребує комплексного підходу: законодавчих змін, навчання, практичних механізмів моніторингу та оцінки ефективності.

Висновок. Система захисту прав суб'єктів господарювання у кримінальному провадженні в Україні перебуває в процесі трансформації. Виклики, що постають: нечіткість правового статусу бізнес-суб'єкта, ризики зловживань правоохоронними органами, недостатня реалізація передбачених гарантій, вплив зовнішніх факторів (воєнний стан, економічна нестабільність). Тенденції свідчать про активізацію законодавчих ініціатив, адаптацію до міжнародних стандартів, підвищення ролі превентивних заходів і прозорості правоохоронних процедур. Систематизація основних напрямів захисту (законодавче визначення статусу, гарантії досудового провадження, захист активів, прозорість дій, превенція зловживань) створює теоретичну і практичну основу для подальшого вдосконалення механізму правозахисту. Рекомендовано зосередити увагу на законодавчому уточненні правового статусу суб'єкта господарювання в кримінальному провадженні, підвищенні прозорості дій правоохоронних органів, введенні дієвих механізмів моніторингу та підзвітності, а також на навчанні і правовому супроводі бізнесу. Успішна реалізація зазначених заходів сприятиме створенню стабільнішого, передбачуваного правового середовища для господарської діяльності в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Kostruba, A. V. (2023). *Criminal Dimensions of Corporate Rights in Ukraine*. Scientific Journal of Law and Business, 12(3), 45–58.
2. GoLaw LLC. (2025, October 6). *Criminal Liability of a Legal Entity Without a Suspect: Key Business Risks*. Retrieved from <https://golaw.ua>
3. Transparency International Ukraine. (2025, August 29). *Enhancing Business Protection in Ukraine: Analysis of Draft Law No. 12439 and Proposed Amendments to the Criminal Procedure Code*. Kyiv. Retrieved from <https://ti-ukraine.org>
4. Ukrainian Law Firms. (2024). *Business Protection: Recent Trends in Ukraine*. Annual Analytical Review. Kyiv.
5. Ministry of Justice of Ukraine. (2024). *Report on the Implementation of Business Protection Mechanisms in Criminal Proceedings*. Kyiv.
6. OECD. (2023). *Fighting Economic Crime: Best Practices for Business Protection*. Paris: OECD Publishing.
7. Council of Europe. (2022). *Guidelines on Corporate Accountability and Human Rights Protection in Criminal Justice*. Strasbourg.

REFERENCES

1. Kostruba, A. V. (2023). *Criminal Dimensions of Corporate Rights in Ukraine*. Scientific Journal of Law and Business, 12(3), 45–58.
2. GoLaw LLC. (2025, October 6). *Criminal Liability of a Legal Entity Without a Suspect: Key Business Risks*. Retrieved from <https://golaw.ua>
3. Transparency International Ukraine. (2025, August 29). *Enhancing Business Protection in Ukraine: Analysis of Draft Law No. 12439 and Proposed Amendments to the Criminal Procedure Code*. Kyiv. Retrieved from <https://ti-ukraine.org>
4. Ukrainian Law Firms. (2024). *Business Protection: Recent Trends in Ukraine*. Annual Analytical Review. Kyiv.
5. Ministry of Justice of Ukraine. (2024). *Report on the Implementation of Business Protection Mechanisms in Criminal Proceedings*. Kyiv.
6. OECD. (2023). *Fighting Economic Crime: Best Practices for Business Protection*. Paris: OECD Publishing.
7. Council of Europe. (2022). *Guidelines on Corporate Accountability and Human Rights Protection in Criminal Justice*. Strasbourg.

Kravchenko Ruslan
(Postgraduate student of European University)
Kuzyk Taras
(Postgraduate student of European University)

CUSTOMER ORIENTATION AS A KEY FACTOR IN FORMING AN EFFECTIVE MARKETING STRATEGY OF THE ENTERPRISE

Abstract. *The article examines the current state of protection of business entities' rights in Ukraine within the context of criminal proceedings, analyzes the challenges arising in the process of exercising their rights and legitimate interests, and identifies trends in the development of national law enforcement practices under the conditions of European integration transformations. The study substantiates the main directions for improving the legal mechanism for business protection, which is currently subject to significant influence from the state's criminal procedural policy. It is determined that the key problems remain the insufficient legal certainty of procedures, the absence of unified standards of interaction between law enforcement agencies and business entities, as well as the risks of abuse of procedural powers.*

Within the framework of the research, the main factors affecting the effectiveness of business rights protection in criminal proceedings are identified, in particular: the imperfection of mechanisms for appealing actions of pre-trial investigation bodies, gaps in the normative consolidation of the legal status of legal entities, limited access to case materials, and the absence of a preventive control system. Modern trends in the adaptation of Ukrainian criminal procedure to European standards are analyzed, emphasizing the principles of the rule of law, adversarial process, and proportionality of state intervention in economic activity.

Based on the generalization of scientific approaches and law enforcement practice, a systematization of the main directions for protecting the rights of business entities in criminal proceedings is proposed. It includes legislative clarification of procedural status, ensuring pre-trial guarantees, protection of assets, increasing the transparency of law enforcement activities, and introducing preventive mechanisms to avoid abuses. The results of the study have practical significance for the development of a comprehensive strategy to improve legal regulation in the field of criminal procedure and to create a favorable legal environment for entrepreneurial activity in Ukraine.

Keywords: *business entity, criminal proceedings, protection of rights, law enforcement agencies, enforcement trends, Ukraine.*